

встановлення місця зберігання предметів і документів, які мають доказове значення для досудового розслідування та ін.) та впливають на вибір організаційних-тактичних прийомів здійснення процесуальних дій (обшук, впізнання, одночасний допит двох чи більше осіб, застосування заходів забезпечення кримінального провадження).

2. Відомості, які мають безпосереднє доказове значення, тобто фактичні дані, які вказують на ознаки протиправних дій.

Інформація, що отримується у результаті таких дій, у режимі реального часу, фіксується на магнітних (цифрових) носіях інформації у форматі, який придатний для відтворення слідчим, прокурором або судом з метою проведення інших процесуальних дій. Фонограма – це матеріальний носій інформації, на якому міститься звукова інформація, щодо обставин, які мають значення для кримінального провадження.

Згідно з ч. 1 та 2 ст. 252 КПК України фіксація перебігу і результатів зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж має відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим чинним КПК України [1]. За результатами проведення контролю за телефонними розмовами складається протокол, до якого долучаються додатки (фонограма). З цієї законодавчої вимоги залишається не зрозумілим, хто наділений обов'язком складати протокол: підрозділи Національної поліції чи слідчий, який ініціював таке прослуховування? З цього приводу, зазначимо, що у п. 4.1. Інструкції вказано, що протокол про хід і результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії (або її етапів) складається слідчим, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його безпосередньої участі, в інших випадках – уповноваженим працівником оперативного підрозділу і повинен відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження [2].

Тому, беручи до уваги наведене, пропонуємо встановити суб'єктний склад осіб, що наділені обов'язком складання протоколу щодо інформації, яка отримується у результаті контролю за телефонними розмовами, шляхом заміни у другому реченні ч. 1 ст. 252 КПК України слів «складається протокол» словами «слідчим складається протокол, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його безпосередньої участі, в інших випадках – уповноваженим працівником оперативного підрозділу».

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що результати контролю за телефонними розмовами підрозділами Національної поліції – це ефективний засіб кримінального процесуального доказування, який водночас, з урахуванням практики його застосування, потребує постійного удосконалення.

#### **Список бібліографічних посилань**

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 19.10.2018).

Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Ген. прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації прикордон. служби України, М-ва фінансів України, М-ва юстиції України від 16.11.2012. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12> (дата звернення: 19.10.2018).

Одержано 01.11.2018

УДК 343.28/29

**Володимир Сергійович ВОРОНА,**

*кандидат юридичних наук,*

*головний спеціаліст сектору з питань запобігання і виявлення корупції*

*Головного територіального управління юстиції у Харківській області*

## **ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ ЗА ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСІ**

Призначення покарання як акт застосування кари до злочинців у всі часи розвитку людства привертало увагу науковців. Кримінальне право Київської Русі мало свої особливості. Історичні джерела кримінального права дають змогу пересвідчитись в тому, що

основний масив норм був присвячений злочинам та покаранню. Помітну роль при призначенні покарання відігравали спеціальні засади призначення покарання.

Визначною пам'яткою права часів Київської Русі, що дійшла до нашого часу, є Руська Правда князя Ярослава Володимировича, відомого також як Мудрий. Вона являла собою збірник статей, які містили норми щодо регулювання цивільних, кримінальних та навіть процесуальних правовідносин. Як зазначає І. Я. Терлюк, кримінальне право в Київській Русі мало достатньо високий рівень розвитку й за ступенем розробленості його норм превалювало над іншими галузями [1, с. 10].

Аналіз змісту тієї чи іншої норми того часу дає підстави говорити про наявність в Руській Правді правил, які регламентують призначення покарання і за своєю суттю є спеціальними.

Так, до таких правил призначення покарання можна відносити порядок сплати верв'ю дикої вири у випадку, коли злочинець невідомий, а тіло жертви було знайдено на території даної верви. Статті 4 та 5 Просторової редакції передбачали: «Якщо яка-небудь верв буде платити дику виру, нехай виплачує ту виру стільки часу, скільки буде платити, тому що вони платять без злочинця. Якщо злочинець є членом їх верви, то в цьому випадку допомагати (общинникам) злочинцеві, оскільки раніше він їм допомагав (виплачувати виру)». До того ж, «якщо хто не вкладається в дику виру, тому люди не допомагають, але він платить сам» (ст. 8) [2]. Тобто в даному випадку йшлося про призначення покарання не особі, що вчинила злочин, а громаді, якою виступала саме верв, що характеризує тогочасний стан організації суспільства.

Також Руська Правда передбачала особливості при призначенні покарання за незакінчений злочин, що відображено в ст. 30 Просторової редакції: «Якщо (хто) вдарить мечем, але не зарубає на смерть, то 3 гривні, а самому (потерпілому) гривня за рану на лікування ...». В доповнення ст. 24 встановлювала: «Якщо ж, вийнявши меч, не вдарить, то гривня кун» [2].

Специфічно було врегульовано питання щодо призначення різних стягнень окремим категоріям осіб, які на час дії Руської Правди не вважалися суб'єктами злочину. Мова йде про холопів, закупів, смердів та інших людей. В ст. 46 зазначено: «Якщо виявляться злодії холопами, то суд княжий. Якщо виявляться злодії холопами, або князівськими, або боярськими, або належать ченцям, то їх князь штрафом не карає, бо вони невольні, але нехай подвійно платить (їх пан) позивачеві за шкоду» [2]. Отже, за дії холопа відповідав його власник, наприклад князь чи боярин.

Підтвердження такого висновку знаходимо також в ст. 63: «Якщо повний холоп вкраде чийогось коня, то платити за нього 2 гривні» та ст. 65: «Якщо холоп ударить вільну людину і втече в будинок, а пан його не видасть, то платити за нього пану 12 гривень». Але найбільш яскраво становище тогочасних холопів відображено в ст. 89: «А за вбивство холопа або роби виру не платять; але якщо хто-небудь з них буде убитий без провини, то за холопа або за робу платять призначені судом гроші, а князю 12 гривень штрафу» [2].

Незважаючи на такий стан речей, Ярославичі продовжили гуманну лінію розвитку кримінального права, започатковану їх батьком. Адже Правда Ярослава не лише обмежила застосування кровної помсти, а й виключила смертну кару з переліку покарань [3, с. 6]. Взагалі, приватна помста, як слушно зазначає Ю. В. Шинкарьов, спочатку обмежується, а потім і зовсім зникає з нормативно-правових пам'яток [4, с. 122].

На відміну від холопа, закуп мав дещо більший обсяг прав, був певною мірою захищений від свавілля господаря: «Якщо у пана пашенний закуп, а він погубить свого коня, то (пану) не треба платити йому, але якщо пан дав йому плуг і борону і від нього ж стягує купу, то, погубивши їх, він платить; якщо пан відішле його у своїй справі, а що-небудь панське загине в його відсутність, то за це йому платити не треба». «Якщо пан завдасть шкоди за купу, завдасть шкоду його купі або особистої власності, то це все йому відшкодувати, а за шкоду йому платити 60 кун» (ст. 57 та 59 Просторової редакції відповідно).

Проте все ж не слід забувати, що Руська Правда охороняла першочергово інтереси феодалів, а не феодално-залежного населення. Тому й положення ст. 62 вказують, що: «Якщо пан б'є закупа за діло, то він не винен». З іншого боку, згідно ст. 56 за втечу за купу призначалось суворе покарання: «Якщо закуп біжить від пана, то стає повним (холопом)» [2].

Згадує дана пам'ятка права також про смердів і огнищанинів та специфіку призначення їм покарання, що відображено в ст. 78 Просторової редакції: «Якщо смерд мучить смерда без княжого повеління, то 3 гривні штрафу князю, а за страждання (потерпілому) гривня кун; якщо хто буде мучити огнищанина, то 12 гривень штрафу князю, а за страждання (потерпілому) гривня» [2].

Окремі особливості застосування інституту покарання були передбачені також стосовно вільних людей, наприклад купців, чия діяльність була пов'язана з ризиком та можливістю виникнення форс-мажорних випадків. Відповідно до ст. 54: «Якщо який-небудь купець, відправившись куди-небудь з чужими грошима, зазнає корабельної аварії, або нападуть на нього, або від вогню постраждає, то не творити над ним насильства, не продавати його; але якщо він стане щорічно виплачувати борг, то нехай так і платить, бо ця погуба від Бога, а він невинний; якщо ж він проп'є або поб'ється об заклад (проспорить), або по нерозумінню пошкодить чужий товар, то нехай буде так, як захочуть ті, чий це товар: чи будуть чекати, поки він виплатить, це їх право, чи продадуть його, це їх право» [2].

Важливою, з огляду на предмет дослідження, в Руській Правді є норма, що бере до уваги особливості психологічного та фізіологічного стану винного в момент вчинення злочину, наявність в його діях вини. Вона відображена в ст. 62: «Якщо пан б'є закупа не міркуючи, п'яним і без провини, то слід платити (штраф князю) як і за вільного, так і за закупа» [2].

Таким чином, хоча Руська Правда, за твердженням М. В. Калачова, й не може називатися офіційним документом, а є лише збірником, що укладений окремими особами, в різний час та доповнений під впливом різних обставин [5], все ж таки вона містила окремі положення, які стосувались спеціальних засад призначення покарання, що говорить про її передовий характер. Характерні особливості призначення покарання полягають в тому, що тогочасний закон про кримінальну відповідальність містив такі конструкції, які на сьогодні можна віднести до спеціальних засад призначення покарання, а саме: призначення покарання за незакінчений злочин, врахування при призначенні покарання внутрішнього стану особи, яка вчинила злочин, й інші не характерні для сучасного права правила призначення покарання, але такі, що вказують на прогресивний характер кримінального права та призначення кримінального покарання за часів Київської Русі.

#### Список бібліографічних посилань

1. Терлюк І. Я. Огляд історії кримінального права України : навч. посіб. Львів : Ліга-Прес, 2007. 92 с.
2. Русская Правда. Тексты на основании 7 списков и 5 редакций / сост. С. Юшков ; Укр. акад. наук, Институт истории материальной культуры. Киев : Изд-во Укр. акад. наук, 1935. URL: <http://litopys.org.ua/yushkov/ya.htm> (дата звернення: 10.10.2018).
3. Єрмолаєв В. М. Правда Руська Ярослава Мудрого: до витоків і традицій вітчизняного законодавства. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 129. С. 3–10. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz\\_2015\\_129\\_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2015_129_3) (дата звернення: 10.10.2018).
4. Шинкарьов Ю. В. Покарання як основний захід кримінально-правового характеру за Руською Правдою. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Право»*. 2011. Вип. 16. С. 119–124.
5. Текстъ Русской Правды на основании четырехъ списковъ разныхъ редакцій / издалъ Н. Калачовъ. М. : Тип. Августа Семена, 1846. 66 с.

Одержано 16.10.2018

УДК 343.34

**Володимир Валентинович ГОЛУБОШ,**

здобувач Національної академії внутрішніх справ

## ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕЯКІ ФОРМИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Форми об'єктивної сторони злочинів проти громадської безпеки охоплюють багато діянь. Особливої уваги вимагають деякі з них, на нашу думку – досить суперечливі.

Вимагає уваги таке діяння, як розтрата предметів злочину, передбаченого ст. 262 КК, яка при конструюванні диспозиції ст. 262 КК залишилась поза увагою законодавця [1, с. 96]. Розтрата предметів злочину, передбачених ст. 262 КК, необґрунтовано залишилась за